

NYELVMŰVELÉS

A sport magyar nyelve.

Egészen megszokott dolog, hogy valamely nép az idegenből átvett intézményeket, új fogalmakat nevükkel együtt veszi át. Így történt nemrégiben szemünk előtt a rádióval és csaknem minden tartozékával. Hogy a rádió sok alkatrészének és általában a rádió körébe tartozó egyes fogalmaknak már is, alig másfél évtizedes léte után magyar neve is van, annak az a magyarázata, hogy az átvétel az új nyelvtisztlítás idejére esett és a szakemberek, nyelvészek, írók siettek magyarul megnevezni a dolgokat, még mielőtt az idegen szó mélyreható gyökeret eresztett volna, amikor kigyomlálása és eredeti palántával való pótlása meddő kísérlet lett volna.

A legtöbb sport idegenből, nyugatról származott át hozzánk, ezért van tele a sportok nyelve idegen szavakkal. Maga a *sport* is idegen, nevezetesen angol (az angol *sport*-nak ejti), máig sem sikerült megfelelő magyar szót találni rá. Valahol azt olvastam, hogy Vajda János, kiváló költőnk (1827—1897), a *birok* szót ajánlotta rá, de nem vert gyökeret, mert mondatban nehezen volna használható. Ajánlották a *testgyakorlás*, *testedzés* szokat is, de hiába, a *sport* tartja magát, az ajánlott szók későn jöttek, nem is voltak egészen találók; megfelelő magyar szó hiányában kénytelenek vagyunk megtérni az idegent.

Általában azt tapasztaljuk, hogy azoknak a sportágaknak keletkeznek magyar műszavai, amelyek aránylag sok ember számára hozzáférhetők, amelyek nagyobb tömegeket mozgatnak, általánosabb érdeklődést keltenek. Viszont azok a sportok, amelyek költségesek, vagy folytatásukhoz sok szabad időre van szükség, nyelvünkben is idegenek maradnak, mint pl. a *poló*, a *golf* és hasonlók.

Nálunk ma legnépszerűbb sport a *labdarúgás*, melyet még mindig sokan mondanak *futbal*-nak vagy *fodbal*-nak (football). Ha róla beszélünk, csaknem minden mozzanatát ki tudjuk fejezni tisztán magyarul, idegen szó használata nélkül. Tanulságos ebből a szempontból elolvasnunk a legnépszerűbb magyar sportlapot, a *Nemzeti Sport*-ot vagy akár napilapjaink beszámolóját egy-egy fontosabb *labdarúgómérkőzésről* (futbalmecsről). A *bek*, *half*, *centercsatár* neve csaknem teljesen eltűnt a labdarúgás szótárából, helyet adott a magyar *hátvéd*-nek, *fedezet*-nek és *középcsatár*-nak. A *dribli* neve is mind többször *cselezés*, a *taccsdobás* *partdobás*, a *kornerrúgás* *szöglet*- vagy *sarokrúgás*, az *ofszájdé* (*off side*) *lesállás* vagy *lesbenállás*. A *drukker* és *drukkoló* helyett is hallani olykor — igaz, hogy inkább csak tréfásan — *szurkoló*-t, ép úgy, mint *gól* (goal) helyett *dugó*-t. Remélni lehet, hogy mind a két szó elveszti lassanként tréfás-gúnyos színét és használata általánossá válik. Ez nagyon hamar bekövetkezhetnék, ha sporttudósítónk komoly előadásban is alkalmaznák. Az újságok egy idő óta következetesen (és helyesen) *edző*-t és *edzés*-t írnak *tréner* és *tréning*

helyett, már ritkábban *hivatásos* és *műkedvelő* játékos *professzionista*, ill. *profi* és *amatőr* helyett, az előbeszédben azonban még egyáltalán nem kapott lábra. Szerencsés kifejezésnek tartom a *külföldi portyá-t* (külföldi túra helyett), a pogány magyarok külföldi kalandozásaira emlékezteti az embert, de a győzelem díja ma más, mint volt hajdanában. A *meccs*, *tempó*, *fair*, *stopli* és néhány más társa azonban még szelvében-hosszában hallható, pedig magyar megfelelőjük, a *mérkőzés*, *iram*, *tisztességes*, *bórszeg* egy cseppet sem jelentenek kevesebbet vagy mást.

A sportoknak egy másik csoportja, az *atlétika* is nagyobb érdeklődést szokott fölkelteni, különösen az ifjúság körében. Ezen a területen a magyarításnak kisebb tere volt, mert a legtöbb sportágat már kezdettől fogva magyarul nevezték el, alig maradt az ismertebbek között egy-két idegen névű a szoros értelemben vett atlétikai ágak között. Ilyen a *dekatlon* és *pentatlon*; ezt is újabban magyarul *tizes-* és *ötösküzdelem*-nek, *tíz-* és *öt-tusá*-nak vagy *tíz-* és *ötpróba*-nak kezdik emlegetni a lapok. Ezek közül legjobban tetszik nékem az utolsó szópár, a *tíz-* és *ötpróba*, mert a magyar mese hőse jut az ember eszébe, akinek rendszerint három *próbát* kellett megállania vagy elvégeznie, hogy a királyleányt és vele a fele királyságot elnyerje. Az atlétika műszavai közé tartozik a *handicap* és *handicaper*, jó magyar szavuk az *előny* (-verseny) és az *előnyosztó*, nem is egészen újak. Aztán a *start* és *startol*, helyettük egy idő óta a *rajt* és *rajtol* olvasható, néha az *indítás*, *indulás*, ill. az *indul* is; a *spurt* és *finish* szóra újabban alkották és használják a *hajrá* szót. Nincs azonban jó és könnyen használható magyar szavunk a *junior*, *szénior*, *old boy* szókra, mert az *ifjúsági*, *középkorú*, *öreg tornász* (= játékos) legalább is nehézkesek kisé. Ugyanígy hiányzik magyar párja a *sprint*, *sprinter*, *staféta* szóknak is.

Azt hinné az ember, hogy a természetjárás, a természet nagyszerűségében és szépségében való gyönyörködés az embernek ősrégi szórakozása, pedig nagyon is kis mult áll mögötte. A természetjárást sportszerűen és tervszerűen csak a XVIII. század közepe táján kezdik úzni az Alpok országaiban, onnan terjedt el egész Európában, onnan jutott el hozzánk is, és napjainkban a sportok között már elfoglalta azt a helyet, mely fontosságánál fogva méltán megilleti. Nincs egyetlen sportág sem, amely annyi hívőt, követőt számlálna, mint a természetjárás; ez természetes is, mert egyetlen sportág sem jár annyi gyönyörűséggel, egyik sem gyarapítja annyira ismereteinket, egyik sem olyan könnyen hozzáférhető minden rendű és rangú és minden korú embernek, mint a természetjárás, és ami a legfontosabb, egyik sem olyan egészséges, mint a természetjárás. Illő tehát, hogy minden nemzet a maga nyelvén nevezze meg azokat a fogalmakat, tárgyakat, amelyek a természetjárás körébe tartoznak.

A *túrista* és *túristika* (*túristaság*) szóra van már jó magyar szavunk, a *természetjáró* és *természetjárás*. Jórészt elhallgattak azok a kifogások, melyeket ellenök emeltek; hogy t. i. nem pontos megfelelői az idegennek; erre nincsen is semmi szükség, mert ha egyideig használjuk őket, lassanként éppen olyan szabatos jelölői lesznek a fogalomnak, mint az idegenek. Használjuk tehát őket következetesen ne csak írásban, hanem élőbeszédben, társalgás közben is. Igaz, nem olyan hajlékonyak még, teste-

sebbek is, mint idegen párjuk, de a miénk. A *túra szóra* is egészen jó a *kirándulás* szó, ne idegenkedjünk tőle; a kis és nagy *túra*-t egyaráni nevezhetjük kis és nagy *kirándulás*-nak, egészen fölösleges az a megkülönböztetés, hogy a *kis túra* annyi mint *kirándulás*, a *nagy kirándulás* ellenben csak *túra* lehet.

Vegyük aztán sorra a természetjáró fölszerelését és vizsgáljuk meg mit nevezhetünk meg már is magyarul, és mire kellene még alkalmas szót találnunk. A természetjáró legelső fölszerelési tárgya, ruhadarabja a lábbeli, ennek idegen, német nevét (Bergsteigerschuh, Bergschuh, Bergsteiger) ritkán hallani nálunk, magyar neve *bakancs*, *szögesbakancs*, *szögescipő*, de mondhatnók egyszerűen *szöges*-nek. Olvastam már *hegymászónak* is, de fölösleges ennyire ragaszkodnunk a német szó elemeihez (meg aztán nem is csak hegyet mászunk véle; ezt az ellenvetést azonban nem kell túlságosan komolyan venni). A lábbelihez tartozik ez a három szép szó is: *kapni* (vagy *kapli*), *struflí* (vagy *strupli*) és *ringli*. Az első a német *Kappe* mása és a bőrborítékot jelenti a cipő orrán, találó magyar neve még nincsen. A második is német átvétel, eredetije a *Strupfe* (másképpen *Strippe*) szónak kicsinyítőképzős alakja és annak a huroknak a neve, amellyel a cipőt fölhúzzák, ezért magyarul a *cipő húzója*-nak vagy *fülének* nevezzük. Természetes ezek után, hogy a harmadik szó is német származású (Ringel), magyar neve egyszerűen *karika* vagy *cipőkarika*.

Sorban utána mindjárt a *Rucksack* következik, ezt már elég gyakran hallani, pedig jó magyar neve *hátizsák*; nem *hátzsák*, mert így a német szónak szolgái fordítása volna és kevésbé magyaros összetétel, mint a másik. Fontosság tekintetében harmadik a felsőkabát, mely viharban, szélben, esőben a hideg, a szél és az eső ellen véd; német neve *Windjacke*, kedvvel használják ezt a szót is természetjáróink, pedig jó volna legalább is *vihar-*, *szélkabát*-nak vagy *esőkabát*-nak nevezni, jobb szavunk nincs reá; a nagyobbak, hosszabbnak neve úgyis esőköpenyeg és van porköpenyeg is, ezek ugyanolyan összetételek mint a vihar-, szél- és esőkabát. Ennek a kabátnak van egy igen hasznos alkotórésze, az a kúpalakú kis zsák, melyet esőben fejünkre szoktunk húzni, melyet rendszerint *kapucni*-nak (Kapuze) mondunk, magyar neve *csuklya* vagy *kámza*.

Meg vagyunk akadva a *szvetter* (sveater) és a *pullover* szóval. A kettő között — úgy gondolom — az a különbség, hogy a szvetteren elül gombok vannak, úgy ölthető föl, mint egy kabát, ajánlják is reá a *gyapjúujjas*, *gyapjúkabátka* szókat, legjobb egyszerűen *ujjas*-nak mondani; a másikba, a pulloverbe pedig belé kell bújni és lehet ujjatlan is; neve *gyapjúmellény*, *kötöttmellény*, *lélekmelegítő* volna, legtalálhatóbb neve azonban *bujtclé* vagy még inkább *bujka* lehetne. Névből tehát nincs hiány, de egyik sem nyerte meg a természetjárók tetszését, talán azért, mert igen népies ízűek, pedig ez a legjobb ajánlólevél. Bárcsak módunkban volna mindannyiszor a nép nyelvéhez fordulni, valahányszor idegen vagy új fogalom magyar nevére van szükségünk; csak hogy — sajnos — nem ismerjük annyira a nép nyelvét, nincs is eléggé számbavéve, összegyűjtve, hogy szókincsét könnyű szerrel felhasználhatnók.

Aztán itt van ez a három régi és jó ismerősünk, a *stucni* (vagy *stucli*),

gamásni (vagy *gamásli*, *kamásni*, *kamásli*) és *zokni*. Mind a három német vendég (Stutzen, Gamasche, Socke), még pedig szívesen látott vendég, mert semmiképpen sem akarják nekik felmondani a szállást. Pedig mind a háromnak van jó magyar neve; a *stucni* annyi mint a *szárharisnya*, *harisnya-szár*, *lábszárvédő*; a *gamásni* magyar neve *bokavédő*, a *zokni*-é pedig *kurta* vagy *rövid harisnya* vagy még találóbb szóval *bokaharisnya*. A *stucni*-nak van más jelentése is, jelenti ugyanis azt a gyapjúból vagy hárászból kötött hengeres valamit, melyet magyarul *csuklóvédő*-nek vagy *érmelegítő*-nek neveznek. (Egy puskafajtát, karabélyfélét is *stucni*-nak hívnak, sőt egy pohárfajtának is ez a neve, annak, amelyben bor- vagy málnafröccsöt szoktak fölszolgálni, néhol sört is.) A *gamásni*-nak egyik fajtát *Wickel-gamasché*-nek hívják, ennek magyar neve *lábszárpólya* vagy *lábszárvédő*.

A *knickerbocker* szó is hallható olykor természetjárók szájából, magyarul egyszerűen *térdradrág*-ot jelent, igaz, hogy ez a szó nem olyan kellemesen fülbemászó, mint az idegen. (A Révai-lexikon XI. kötetének 759. lapján az olvasható, hogy Knickerbocker »eredetileg az az álnév, amely alatt Washington Irving New York humoros történetét megírta. A K. elnevezés később New York régi, hollandi eredetű lakosságának, majd általában a newyorkiaknak gúnyneve lett.«.) A *briccses* (brecches) tulajdonképpen nem tartozik a természetjárók ruhadarabjai közé, de ha már a nadrágnál tartok, megemlítem, hogy magyar neve *sonkanadrág* vagy *lovaglónadrág*, még helyesebben *lovasnadrág*.

A felszerelési tárgyak közé tartozik a *celt* (Zelt) is, magyar neve *sátor* vagy *sátorlap*, aszerint, hogy mit akarunk megnevezni. Kocsin való utazás alkalmával jó szolgálatot tesz a *pléd* (plaid) is; ezt sem szokták magyarul megnevezni, pedig nem más, mint egy nagykendő; megkülönböztetésül a falusi asszonyok ruhadarabjától: *útikendő*-nek vagy *útitakaró*-nak lehet mondani. A *kompsz* és *busszola* (Bussole) magyarul *iránytű*, a *snellzider* (Schnellsieder) természetesen *gyorsforraló* vagy *gyorsfőző*. A *termosz*-ra (Thermosflasche) és a *konzerv*-re (Konserve) azonban nincsen semmilyen magyar szavunk.

A nők felszerelését el sem lehet képzelni *zicherhájctű* (Sicherheitsnadel) nélkül. Ennek a felemás (magyar és német) nevű, de valóban nélkülözhetetlen kicsiny szerszámnak a kelleségénél is több magyar neve van; csaknem szöszterinti fordításban *biztosítótű*-nek hívják, de hallottam már röviden *biztosítű*-nek is mondani; jó magyar neve még *kapcsolótű*, *csukótű* és *závartű*, népiesen *bábatű*-nek és *dajkatű*-nek emlegetik. Ez összesen hétféle név, ha jól számláltam.

A magashegyi természetjárás nyelve még inkább telve van idegen, elsősorban német kifejezésekkel, pedig sok fogalmat magyarul is könnyedén kifejezhetünk. Dr. Viggázó János és Hefty Gy. Andor A Magas-Tátra részletes kalauza című műve I. kötetéből (II. kiadás, Bpest, 1907., 318 l.) ideiktatok egynéhányat az általánosabbak közül. Kletterschuhe: *mászócipő*, Nagelschuhe: *szögescipő*, Steigeisen: *hágóvas*, Haken: *kampósszeg*, horgasszeg, Eispickel: *jégcsákány*, Gletscher: *jégár*, Lawine: *hógörgeteg*, hóár, hósuvasadás, Eislawine: *jégomlás*, *jégsuvasadás*, Firn: *jegeshó*, örökhó, Moräne: *sánc*, Zinne: *orom*, Spitze: *csúcs*, Kamm vagy Grat: *gerinc*,

Scharte: *csorba, rés, horhos*, Kamin: *kürtő, sziklakürtő*, Alm vagy Alme: *havasi legelő, szécs*, terras (Terrasse): *lapos (tér)*; terrén (Terrain): *terep*; Traverse: *átvágás, átkelés, keresztezés, harántozás*.

Nem soroltam föl a természetjárásnak minden magyar műszavát, megelégedtem azokkal, melyeket az idegen kedvéért naponként mellőzni szoktunk. Annyira megszoktuk az idegent, hogy akaratlanul is rájár a szánk; pedig ha *akaratlan*, tudatosan a magunkét használnók, kevés idő múltával a magyar ötlene eszünkbe beszéd közben *akaratlanul* és önludatlanul. Kíséreljük meg!

Brüll Emánuel.

Brassai és köre.

A multkoriban egy kis társaságban többek között a magyar nyelv „csodabogarairól“ is szó esett. Ez alkalommal aztán előkerült egy olyan -i melléknévképzővel alakított szópár-kör is, amely nem csoda, hogy különös, „érthetetlen“ kettősségével magára vonta a figyelmet. A *brassai: brassói, somlyai: somlyói, szántai: szántói, dítrai: dítrói, gyergyai: gyergyói*-féle alakváltozatokról van szó. A társasági vita ezúttal is sokkal felületesebb, csapongóbb és futóbb volt annál, hogysem e kettős alakok magyarázataira kerülhetett volna sor. Mivel azonban e kérdést nyelvhelyességi kérdésnek is tekinthetjük, röviden rávilágítok ezeknek az alakoknak eredetére, a mai erdélyi nyelv szokásban mutatkozó alakjára és a nyelvhelyesség szempontjából velük szemben elfoglalható álláspontra.

Ez alakpárok eredetét legutóbb Pais Dezső magyarázta meg (Magyar Nyelv XXIX. 235—7. l.).¹ Eszerint a kérdéses alakpárok között mindig a *brassai*-féle alakok a régebbiek; e régiségben nagyon gyakori formák a magyar szavaknak a honfoglalás előtti és a honfoglalás körüli időkben megfigyelhető teljesebb alakjaival magyarázhatók. A török eredetű *Somlyó* helynév régebbi *Somlach*-féle alakjából -i melléknévképzővel *somlachi*-féle és ebből *somlai* > *somlyai* (olv. somjai), a szláv eredetű *Miriszlav* helynévként alkalmazott személynévből ugyanezzel a képzővel *miriszlavi* > *miriszlai* alak lett.² Csak mikor a szóvégek alakulása folytán *Somló*, *Miriszló* stb. helynév-alakok keletkeztek, ezután keletkezhetek az aránylag újabb *somlyói*, *miriszlói*, *szántói* stb. helynévalakok. Ugyanilyen változás, alakulás útján keletkeztek a *bedellei: bedellői (Bedellő)*, *menyei: menyői (Menyő)*, *kérei: kéroői (Kéroő)*, *üllei: üllői (Üllő)*-féle alakok is. A régebbi *menyei* és *brassai* alakok különösen azokon a területeken maradtak meg sokáig, sőt máig is, ahol a közelben az ilyenféle helynevek gyakorta használt -i képzős alakja a régebbi alakok fennmaradását megkönnyítette. A Szilágyság-

¹ A Pais adatait Zolnai Gyula (i. h. 298—99. l.), majd magam jócskán megszereztem (i. h. XXXII. 191—94. l.).

² Megjegyzendő, hogy nyomdatechnikai okokból az egyes hangok jelzésére nyelvészeti szempontból nagyon tökéletlen jeleket használhatok.

ban például ma is még mindig *Kálló: kállai*, *Szántó: szántai*, *Somlyó: somlyai*, *Valkó: valkai*, *Zsibó: zsibai*, *Kucsó: kucsai*, *Órmező: órmezei*, *Tihó: tihai*, *Goroszló: goroszlai* alakokat ejtenek. A Brassó közelében élő magyar nép *brassai*-t, sőt *barassai*-t, a Ditró és Csíksomlyó vidéki székely *ditrói: gyíttrai*-t meg *somjai: somolai*-t mond. A Gyergyóban lakó székely is *gyergyai*-nak vallja magát. Mikor Kalotaszeget járom, a népnyelvben még ma is csak *Nyárszó: nyárszai*, *Mákó: mákai*, (*Magyar*) *Valkó: valkai* alakokkal találkozom. Érdekes megfigyelni azt a jelenséget, hogy az említett vidékeken a középosztály is gyakran, sőt némelyütt kizárólag e régebbi alakokat használja, bár Erdély más részén (Dés, Enyed, Kolozsvár, Sepsiszentgyörgy stb.) az újabb *brassói*-szerű alakok a szokásosabbak. Éppen e jelenség készített engem arra, hogy mikor Pais Dezső adatait kiegészítettem, a következőket írjam a kérdéses alakpároknak az erdélyi nyelvhasználatban jelentkező alakjaira vonatkozóan. „A felsorolt adatok alapján úgy látszik, hogy Erdélyben azokon a vidékeken, ahol *Somlyó* nevű helység van, a régiségben kizárólagosan használt *somlyai (somjai)* alak továbbra is kizárólagos maradt, sőt az ilyenféle alakok használatosak nehány hasonló, külön fogalmat jelentő jelzős összetételben [*somjai bor*, *brassai szilva*, *brassai posztó*, (*gyergyai tőrő*)] még a *Somlyó*-féle helyeinktől távolabb eső területeken is.“ (Magyar Nyelv XXXII. 194. l.) Úgy látszik azonban, hogy a *somlyai* és *somlyói* alakok használata körüli ingadozás némely helyen már az érintett területeken is beállott, és az újabb alakok terjedőben vannak.

Ami ebből bennünket nyelvhelyességi szempontból érdekel, az mindössze annyi, hogy a nyelvhasználat kettőssége alapján nem lehet hibáztatnunk egyik alakot sem. A *brassai* vagy a *brassói* forma egyaránt jó, bár az irodalmi nyelv kétségtelenül kizárólag az újabb képzésű alakot használja. Magam azonban a mindennapi beszédben és írásban is még mindig szívesen hallom és látom az életerős újabb alak mellett a haldokló régebbi alakot.

Szta.

Visszaélés a szóvonzatok terén.

Az egészen avatatlan is megfigyelhette azt, hogy minden nyelvben az igék és névszók sokszor csak bizonyos raggal ellátott névszókkal kapcsolatban használatosak. Ezt a jelenséget nevezzük szóvonzatnak. A románban pl. a leány *valaki után* megy férjhez, a magyarban *valakihez*, a francia a *kényérből* eszik és a *vízből* iszik, a magyar *kenyeret* pusztít és *vízet*, vagy még inkább hort kortyintgat és így tovább. Minden nyelv rendszerében megvannak az efféle szóvonzatok és otromba hibát követ el az, aki ezekre ügyet sem vet. Ma azonban az ilyen „semmiségekre“ nem igen ügyelünk. Most már *valamiért* vágnak, [...a cseheknek azt üzenik, hogy egyedül csak Ardealért vágnak. (Ellenzék LVII. 168 : 8.)] és nem *valamire*; a *vagyonhoz* jogosult székelységről (Új Lapok V. 148 : 4.) és nem a *vagyonra* jogosultról beszélnek. Lapjainkból azt is megtudhatjuk, hogy ezután »a külön vagont vagy vonatot Bucurestig kell kérelmezni«, ahelyett, hogy csak *Bucuresti-ben* kérelmeznők. A belpolitika figyelője is

véleményét így fejezi ki: A liberális párton bizakodó a hangulat (Ellenzék LVII, 167:3.). Mint buzgó természetjárót érdekel újságjainkban a kirándulások rovata is. Elkedvetlenedem azonban, mikor a „Turisták figyelmére!” ajánlanak valamit (Estilap, IV. 125:5.). Mikor az ilyen furcsa, szokatlan és természetesen helytelen szövegeket hallom a mindennapi beszédben vagy olvasom lapjainkban, eszembe jutnak egyik írónknak az ízléstelenség és pongyolaság végtelenségéről írt sorai. Szta.

Gépkocsi vagy autó?

Az utóbbi időben kellemes meglepetéssel tapasztalom, hogy napilapjaink, melyeknek nyelvét annyit ócsároljuk, feltűnően sokszor használják a *gépkocsi* szót. Nem tudom, mi rejtezik a használat megett, de az bizonyos, hogy jó, helyeselhető szokás. Vajjon miért? Erre *kocsi* szavunk történetének ismerete adja meg a választ.

Mai *kocsi* szavunk a régebbi *kocsi szekér* jelzős szerkezetből rövidült¹ úgy, mint ahogy pl. a *fokos balta* vagy *fokos csákány* jelzős szerkezetből vált ki a későbbi *fokos*. A *szekér* szó előtt pedig azért állott eredetileg *jelzőként* a *kocsi* szó, mert ezt az akkor újfajta közlekedési eszközt először Magyarországon a komárommegyei *Kocs* v. *Kócs* községben gyártották. A magyarban tehát éppen olyan formán községnévből keletkezett ez a név, mint a németben a *Landau* városnévből a *Landauer* kocsi neve.² A magyar *kocsi* szó először a XV. század végén fordul elő *kochy* (olv. kocsi) alakban³; a XVI. században már sűrűn alkalmazzák. Az 1523-i országgyűlés elrendeli többek közt azt is, hogy a nemesek hadi készülettel és nem régi szokás szerint kocsiban jelenjenek meg (non in *Kotsi*, prout plerique solent) [Corpus Jur. 1523. 20. pont; id. Riedl alább i. h. 104.].

Ez az új magyar találmány Magyarországról Nyugat-Európába is elkerült, de elkerült ezzel együtt annak magyar neve is. A spanyol Avila, V. Károly történetírója 1548-ban megjelent emlékirataiban így ír: Károly olyan forma fedett szekeren aludt, aminőket Magyarországon *kocse*-nak neveznek, mert ez a név és ez a találmány ebből az országból való (alos quales in Ungria nman *Coche*, porque el nombre y la invencion es de aquella tierra).⁴ Még előbb báró Herberstein Zsigmond, német államférfiú és történetíró Magyarországon tett utazásáról beszámolva megemlékezik arról, hogy a kocsi neve a Budán innen (t. i. Bécsből számítva) tíz mérföldnyire levő *Kocs* falutól ered.⁵ Érdekes, hogy ez az első származtatás idegen szerző munkájában olvasható; többet és mást ma sem tudunk mon-

¹ Ugyanígy rövidült a *hintó szekér* jelzős kapcsolathól későbbi *hintó* szavunk.

² Vö. Szamota István, Nyr. XXIV, 555. — Gombocz Zoltán, MNy. VII, 99. — Horger Antal: *Magyar szavak története* Bp. 1924. 108.

³ Vö. Réthei Prikkel Mária: *A 'kocsi' eredete*. EPhK. XXI (1897), 53—6.

⁴ Vö. Riedl Frigyes, alább i. h. 105.

⁵ Riedl, Nyr. XI, 106 és Szamota István: *Régi utazások Magyarországon és a Balkán-félszigeten* (1054—1717). Bp. 1891. 147—48.

dani *kocsi* szavunkról. De nem kétséges, hogy az európai nyelvek közül a német *kutsche*,⁶ a francia *coche*, a spanyol *coche*, az olasz *cocchio*,⁷ az angol *coach*, a lengyel *kocz*, a flamand *goetse*, a svéd *kusk* stb. mind a magyar szó közvetlen vagy közvetett leszármazottja. A román népnyelvi *cocia* (olv. kocsia) és *kosie* is magyarból való kölcsönzés. Eljutott e magyar szó a krimi török nyelvbe *kocsu*, „ein grosser geschlossener wagen, kutsche“ és *kocsas*, „kutscher“ hangalakban és jelentésben. (Vö. Gombocz Zoltán, MNy. IX. 414.)

Ilyenformán úgy hiszem, érthető, hogy miért mondtam előbb jó és helyeselhető szokásnak a *gépkocsi* szó használatát. Egyre gépiesedő századunkban a gépkocsinak mind nagyobb és nagyobb szerep jut. Nem egy nyugateurópai városban már el is temették az utolsó bérkocsit. Ha nem mentjük át a *gépkocsi* szóban régi *kocsi* szavunkat, az anyagi művelődés haladásával szókincsünknek éppen egy olyan eleme vész el számunkra, amely évszázadok óta belekerült csaknem minden művelt nyelv szókincsébe. Használjuk hát minél többet a *gépkocsi* szót!

Szta.

„Irtuk az élősdieket!”

Az élőszó:

Kiszemelt áldozata:

abnormális, abnormis	rendellenes, szabálytalan, fonák
abszolút — — — —	teljes, általános
abszurdum — — — —	képtelenség, lehetetlenség
adminisztráció — — — —	ügyvitel, közigazgatás
agónia — — — —	haláltusa
aktuális — — — —	időszerű
ambíció — — — —	becsvágy
apoztrofál — — — —	főlemlít, megnevez, céloz valakire
atrocitás — — — —	erőszakoskodás, kegyetlenkedés
barométer — — — —	légsúlymérő
citadella — — — —	fellegvár
dilettáns — — — —	műkedvelő
generáció — — — —	nemzedék
harmónia — — — —	összhang
horizont — — — —	szemhatár, látóhatár
impresszió — — — —	benyomás
karakter — — — —	jelleg, jellem
katedrális — — — —	székesegyház
klíma — — — —	éghajlat
kollekcio — — — —	gyűjtemény
komplikált — — — —	bonyolult
kongresszus — — — —	nagygyűlés
konkurrencia — — — —	versengés, vetélkedés; pályázás
kripta — — — —	sírbolt

⁶ Régebbi előfordulásában: *gotschi-wagen* (1562), „auf ein *Gotschi* fahren“ (1599).

⁷ A velencei olaszban *cocio* „kocsis“ (Vö. Schuchardt Hugo, Nyr. XVIII, 394.).

krízis	—	—	—	—	válság
lift	—	—	—	—	fölvonó
organikus	—	—	—	—	szerves
percent	—	—	—	—	százalék
perfekt	—	—	—	—	kész, tökéletes
perspektíva	—	—	—	—	távlat
portó	—	—	—	—	postadíj, viteldíj
precíz	—	—	—	—	szabatos, éles, finom
propeller	—	—	—	—	csavargózós, légesavar
raffinált	—	—	—	—	finomult, finomított, mesterkelt, fondorlatos
randevú	—	—	—	—	légyott, találka
relative	—	—	—	—	aránylag, viszonylag
relief	—	—	—	—	dombormű
renovál	—	—	—	—	kijavít, tataroz, fölújít
reprodukál	—	—	—	—	elmond, leír, közöl, másol
restancia	—	—	—	—	hátralék
rúzs	—	—	—	—	pirosító
stagnál	—	—	—	—	vesztegel, pang
suggerál	—	—	—	—	sugalmaz, befolyásol
totális	—	—	—	—	teljes, egyetemes
tradíció	—	—	—	—	hagyomány

Hibaigazítás. Multkori nyelvművelő rovatunkban a 192. lapon felülről az 5. sor felé szava után kimaradt a lapalji jegyzetre utaló ^a jegyzetszám. U. o. felülről *A fölösleges „h” helyesírásunkban* című cikk második bekezdése 4—5. sorában a *theologia* szó helyett *theologiea* olvasandó!